

Київ—бастіон Європи проти Азії

I.

ГЮНТЕР ЗАЙПП

Там, де Дніпро виходить із північної лісової смуги на широку українську рівнину, по правому березі річки, на крутоспадній височині лежить Київ, славетна столиця України. Тут, де ріка проклата від Балтицького до Чорного моря старий торговельний шлях який веде з Європи в простори далекої Азії, могло уже здавна розвинути ся багате й могутнє місто.

Легенда оповідає, ніби Київ був заснований апостолом Андрієм! Насправді ж тут мусіла постати велика людська оселя ще в давні, первісні часи. Староіранські Авеста оповідають, що в 700 році до нашої ери володар (Кей) із старорарійського княжого роду Кавай, розпочавши війну з іранським володарем Віштаспою I, вирушив з Ірану вкупі з усім своїм родом і на Заході, на Дніпрі, заснував нову державу й нове місто. Пізніше, у грецьких і арабських літописців, це місто згадується під назвою Куява. Староіранський володар міг справді бути хрищенням батьком, якщо не засновником міста Києва.

Норман-варяг Олег, який на півтора тисячоліття пізніше зробив осередком могутньої держави Коєнгарт, королівське місто, — як звуть Київ у староісляндських сагах,—не помилявся таким чином, називаючи його „матір'ю міст“, бо Київ є одно з найстаріших, коли не найстаріше місто в Європі на північ від Альпів.

На довгі сторіччя поринає в темряву забуття засноване старорарійським володарем місто. Принагідні згадки в літописах стародавніх істориків і розрізнені знахідки в землі є єдине, що свідчить нам про існування міста Куява, як важливого осередку торгівлі й політичного життя. Приблизно в ті самі часи, що й іранці, озолотили багатими рівнинами на північ від Чорного моря арійсько-слов'янські анти. Вони склали основу населення, яке втрималося до сьогодні, не зважаючи на всі потоки народів, що буруючи прокотилися через Українську Землю. Держави скитів, сарматів, аланів, гунів і готів приходили й

зникали. Хто може сказати, скільки разів упродовж століть Київ обертався на руїни й попіл і знову воскресав?

Лише в 9 столітті Київ виступає в писаній історії. Нормани-варяги просуваються від Балтицького моря, від Швеції сюди, в широкі простори, шукаючи багатств Сходу. На середній течії Дніпра на штовхнулися вони на споріднені їм расою і звичаями войовничі слов'янські племена, що безнастанно билися, обороняючись від туранських народів Сходу. Бувши спершу воєвками з почиту слов'янських князів, варяги незабаром стають вождями слов'ян. При їх наступниках, що швидко перетворюються на слов'ян, постає пишна могутня держава, яка протягом століть мусіла охороняти Європу від Азії. Столицею цієї держави став Коєнгарт—Києнгород—Київ.

Швидко набули значення Київ і нормансько-слов'янська держава. Уже тоді її вожді усвідомили завдання Києва як бастіону Європи проти неспокійно клекокучих, безформних мас Азії. Держава весь час живе в дружніх стосунках із народами й державами Заходу, її князі, ріднятья з князівськими домами Швеції, Німеччини, Франції й Візантії, її купці торгують на Балтицькому морі, в Регенсбурзі й у Константинополі. Щождо Сходу—тут триває непримиренна боротьба. Раз-у-раз вирушають київські війська на неспокійних кочовиків степу.

Великий князь Святослав знищив велику державу хозарів, на роду гунського походження, що перейшов у жидівську віру. Він воює з осетинцями й черкесами на Кавказі й тунами—волзькими ботгарами. 972 року печеніги, інший аійський кочовий народ, напали на нього біля дніпровських порогів і вбили. Навою, ще більшого розквіту досяг Київ за Володимира Великого. Цей „перший великий державний діяч на київському престолі“ в 980 році

перейняв християнство від Візантії й наказав хрестити свій народ у Дніпрі. Так іще міцніше приєднує він Київську Державу до Заходу і до його культури. Під цими першими українськими князями Київська Держава стає однією з найсильніших держав раннього середньовіччя.

За Володимира і його наступника Ярослава Мудрого місто Київ переживає нечуваний розквіт. Літопис Дітара Мерзебурзького оповідає про 400 церков. Десятинна церква (986—996), Софійський собор, що його наказав збудувати Ярослав 1017 року після перемоги над печенігами, Золоті Ворота і церква Св. Ірини є німі свідки величі та блиску цих минулих часів.

Але й за тих блискучих часів життя в Києві не було спокійним і млявим. Досить часто місто мусіло витримувати і стримувати натиск степових народів, що докочувалися сюди з просторів Азії. Не раз дощенту згоряли його дерев'яні будівлі. Але йшлося про оборону також від ще одного, не менш небезпечного ворога. В глибоких лісах північного сходу, спочатку шляхом колонізації з Києва, навколо Суздаля, Володимира й Москви утворилася московська держава, слов'янська більше лише за назвою, відтоді як тонкий верхній нормано-український прошарок розтанув у масі фіно-угорського, отже азійського корінного населення. І московські князі, що, як і київські, по чоловічій лінії походили з дому варяга Рюріка, скоро перетворилися на азійців.

У 1169 році на Київ напав московський князь Андрій Боголюбський, зразок московського варяра, і майже весь його спалив. На 35 років пізніше був він пограбований іншим москалем, Рюріком Ростиславичем і запалений з усіх кінців.

Безупинна боротьба з степом і до того ж родинні чвари в українському княжому домі настільки вичерпали сили Київської Держави, що вона не могла як слід протистояти навалі монголо-татарів, що вдерли ся з просторів Азії й загрожували затопити Європу. 1224 р. об'єднані українські князі вперше були розбиті монголами. В 1240 р. Київ попав у руки татарів і був спалений дощенту.

Монголи проте зазнали певної втрати на силах внаслідок самовідданого опору з боку Русі. Наступного року при Лігніці в кривавім бою вони були розбиті шлезьким герцогом Генріхом. Рештки їхнього війська відкотилися на Схід, де вони осіли на Волзі, Дні і Дніпрі. Європа була врятована, але Київ упав.

Для Києва настав час тривалого занепаду. Політичний центр ваги перенісся на Захід і Північ. На наступні два століття місто опиняється під владою литовців. Але й тепер воно знову є аванпостом і бастіоном проти монгольської небезпеки. Ще багато разів доводилося йому за цей час терпіти від спустошень. Тим часом як московська держава, угрофінсько-татарська расою і культурою, християнською вірою і лише мовою слов'янська, зростає,—Київ міг видужувати лише поволі. Запровадження магдебурзького права в 15 столітті при збільшенні населення створює основу для нового піднесення.